

УДК 341(44)(091)

Давидовська Г.І.

кандидат історичних наук,

старший викладач кафедри фундаментальних та спеціальних дисциплін
Чортківського навчально-наукового інституту підприємництва і бізнесу
Тернопільського національного економічного університету

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЕВОЛЮЦІЇ МИТНИХ РЕЖИМІВ ФРАНЦІЇ

Статтю присвячено дослідженню французького досвіду побудови правової системи митного регулювання зовнішньоторговельної діяльності. Визначено характерні риси та основні елементи митних режимів Франції. Запропоновано напрями використання зарубіжного досвіду під час розробки вітчизняного митного законодавства.

Ключові слова: митний режим, митне право, митне законодавство, митне регулювання.

Давыдовская Г.И. ИСТОРИКО-ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ ЭВОЛЮЦИИ ТАМОЖЕННЫХ РЕЖИМОВ ФРАНЦИИ

Статья посвящена исследованию французского опыта в построении правовой системы таможенного регулирования внешней торговли. Определены характерные черты и основные элементы таможенных режимов Франции. Предложены направления использования зарубежного опыта при разработке отечественного таможенного законодательства.

Ключевые слова: таможенный режим, таможенное право, таможенное законодательство, таможенное регулирование.

Davydovska H.I. HISTORICAL AND LEGAL ASPECTS OF EVOLUTION CUSTOMS REGIMES FRANCE

The article studies the French experience in building the legal system of customs regulation of foreign trade. The general features and main elements of customs regimes France are also determined. It was propose directions use of international experience in the development of the national customs legislation.

Keywords: customs regime, customs law, customs legislation, customs regulation.

Постановка проблеми. На сьогодні в економічно розвинених державах, до числа яких належить і Франція, функції митниці вже досить тривалий час – майже ціле останнє сторіччя – не обмежуються традиційним виконанням ролі прикордонного «поліцейського» та фіскального агента держави. У сучасному ринковому господарстві все більш важливе значення у митному механізмі регулювання набуває «економічна» спрямованість діяльності митних органів, що забезпечує більш широку участь митної системи в реалізації державних програм з інтенсифікації ділової активності та стимулювання підприємництва. Центральне місце в концепції економічної активності митниці посідає система митних режимів. Сьогодні вона включає звичайні митні режими (експорт, випуск для вільного обігу і т. д.), а також цілий комплекс спеціальних митних режимів економічного характеру.

Видається цілком закономірним, що під час розробки вітчизняного митного законодавства слід активно використовувати досвід зарубіжних країн та міжнародно-правові норми і стандарти митного регулювання. Одним із джерел такого досвіду став аналіз історії та сучасної діяльності митної системи Франції. Звернення до французького досвіду побудови правової системи митного регулювання зовнішньоторговельної діяльності під час розробки вітчизняного митного законодавства має як практичне, так і теоретичне значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти правових та митних режимів були об'єктом наукового дослідження таких учених, як: О.П. Альохін, Д.М. Вахрах, К.В. Бережна, С.В. Ківалов, Ю.М. Козлов, А.Н. Козирін, М.І. Матузов, О.М. Малько. Питанням удосконалення операцій у межах митних режимів займалися І. Бережнюк, С. Коляда, О. Гребельник, Н. Пирець, М. Тонев, С. Боротничек, А. Шахмаметьев.

Мета статті полягає в дослідженні історичних аспектів розвитку митних режимів в механізмі державного регулювання зовнішньоторгової діяльності на прикладі Франції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для розгляду найбільш істотних історично-правових аспектів еволюції інституту митного режиму слід провести аналіз правових питань його розвитку в митному праві Франції. Увага акцентується саме на французькому праві, що виправдовується такими обставинами:

1) розвиток митного законодавства Франції відбувався практично до створення митного союзу ЄС «природним» чином, тобто зберігалися і самобутність, і національні риси, при цьому ніколи не втрачався зв'язок з економікою, що заснована на ринкових принципах;

2) у Франції митне регулювання займало завжди одне з важливих місць серед засобів реалізації державної політики, тому коли створювалися правові основи митного союзу європейських держав, мало місце широке використання досвіду митного регулювання в цілому та застосування митних режимів зокрема.

Приблизно до кінця ХІХ ст. категорію «митний режим» практично не використовували для визначення поняття митного права. Дана ситуація передусім пояснюється абсолютним переважанням у діяльності митної системи Франції того часу протекціоністських цілей, унаслідок чого митний інструментарій регулювання зовнішньоторговельної діяльності характеризувався відносною недосконалістю. Функції митниці в даних історичних умовах зводилися фактично до таких заходів, як забезпечення захисту вітчизняного ринку від конкуренції іноземних товарів, застосування винятково протекціоністських засобів дії на зовнішньоторговельні потоки, виконання фіскальних завдань [1].

Хоча напрям діяльності митниці був досить вузьким, та вже в епоху процвітання протекціонізму з'являються перші свідчення зародження інституту митного режиму. Базою його становлення та відправною точкою наступного розвитку стали різного роду «модифікації» митних режимів, які були використані: вивіз вітчизняних товарів за межі території митниці (експорт товарів) та ввезення іноземних

товарів на національну митну територію (випуск для споживання (або у вільний обіг), що часто позначають як імпорт товарів). Із часом почали застосовувати спеціальні митні режими економічного характеру, метою яких є забезпечення деякого ослаблення жорсткості митної системи.

Спеціальний та особливий характер застосування даних митних режимів безумовно, виходить за межі звичного сприйняття митниці та її протекціоністського призначення, тому це розглядалося спочатку як виняток сталої системи митного правового регулювання. Обумовлювався цей характер «винятковості» нових митних режимів тим, що існувала можливість не застосовувати заходи обмежень протягом встановлених термінів (і/або за дотримання деяких умов) до окремих товарів, які переміщувались через митний кордон з якоюсь певною метою. Слід відзначити, що спроби модернізувати митне регулювання і ввести нові митні режими були не тільки виразом практичної реалізації окремих концепцій реформаторів, а були продиктовані об'єктивною необхідністю активізувати митне регулювання й усвідомленою потребою в економічному потенціалі, який закладений у нових режимах, тому вони цілком обґрунтовано пізніше отримали назву «економічних».

Коли відбувався активний розвиток промислового виробництва та зовнішньоторговельні зв'язки країни розширювалися, обмежений характер участі митної системи у проведенні економічної політики країни став очевидним, оскільки митниця спочатку орієнтувалася на використання тільки «класичних» митних режимів, які були найбільш простими, тобто на експорт та імпорт. У таких умовах ринкового господарства та під час застосування агресивної зовнішньоторговельної політики виникла потреба підвищити ефективність функціонування митного механізму, що, своєю чергою, привело до початку модернізації складу митних регулюючих інструментів та перегляду основних принципів роботи митної системи в цілому. Із кінця XIX ст. робляться намагання збільшити кількість здійснюваних операцій, під час проведення яких товари могли б переміщатися через митний кордон. Таке явище можна вважати одним із найбільш ефективних напрямів реформування митниці, засобом підвищення активності економічного потенціалу. Для здійснення даного способу реформування вводилися різні варіанти застосування таких звичних режимів, як експорт і імпорт, «модифікації» правової бази їх використання, що передбачало зведення до мінімуму негативних наслідків дії різних інструментів регулювання щодо товарів, які мають допуск для переміщення через митний кордон, із метою проведення певних операцій (тимчасове ввезення з певною ціллю, проведення переробки і т. п.).

Використовувались нові митні режими виходячи з потреби забезпечення тимчасового «пільгового» допуску на митну територію країни іноземних товарів. Спершу їх використання обмежувалося досить вузьким переліком операцій і товарів, що допускалися під нові митні режими і могли бути проведені в їх рамках (наприклад, невелика кількість дозволених методів митного складування, обмеженість видів переробки на митній території). Основною проблемою було створення легітимного базису такого переміщення товарів через митний кордон держави та її гармонійна інтеграція в загальний правовий для митної території механізм протекціонізму. Тому попередні моделі сучасних економічних режимів на ранніх етапах свого розвитку вважалися екстраординарною мірою, що допускала можливість звільнення

від митних платежів та заходів торгової політики щодо таких товарів, які призначені в подальшому до зворотного вивозу або до випуску у вільний обіг на внутрішньому ринку після виконання певних умов. Тому зрозуміло, чому нові режими економічного характеру в офіційній термінології митного законодавства Франції та в митній доктрині отримали визначення як режими «звільнення» або «режими відстрочення».

Можна стверджувати, таким чином, що на митні режими (особливо економічного характеру) на ранніх етапах розвитку мав вплив протекціонізм, що, відповідно, призводило до обмеження їхньої сфери застосування. Основні види режимів номінально фіксувалися положеннями митного законодавства, та в дійсності склад їх був значно ширшим.

До складу митного законодавства Франції входять нормативні акти, які прийняті компетентними державними органами, та міжнародно-правові документи. Оскільки митним регулюванням передбачено державне втручання в приватне підприємництво, то основні принципи митного права повинні бути встановлені у формі законів. Серед них центральне місце належить Митному кодексу 1948 р. із багатьма подальшими поправками.

Особливістю французького права є обмеженість законодавчих повноважень парламенту. Парламент у митній сфері передає уряду свої повноваження навіть із таких питань, по яких тільки він мав би встановлювати закони (наприклад, визначення ставки митного тарифу).

На розвиток французького митного права визначальний вплив має участь держави в Європейському Союзі (ЄС). Франція, як і решта інших учасників ЄС, обмежила свій митний суверенітет на користь вітчизняного регулювання. Органам Співтовариства були передані повністю окремі питання митної проблематики. Наприклад, Франція не має права здійснювати укладення угод із третіми країнами самостійно відносно митного регулювання. Щодо інших питань Францією здійснюється митна політика спільно з ЄС. У даному разі задіяний принцип пріоритету «європейського» права.

З 1 липня 1968 р. відбувся перехід Франції на єдиний митний тариф (ЄМТ) ЄС. При цьому за парламентом залишилось право на встановлення ставок митних зборів лише на ті товарні позиції, які не входять до ЄМТ. З 1 січня 1994 р. у дію вступив Європейський митний кодекс, який отримав схвалення регламентом Комісії ЄС у лютому 1990 р.

Поступово спостерігається посилення національного «європейського» характеру митного права, оскільки уряду забороняється: в односторонньому порядку посилювати норми єдиного тарифу, під виглядом «роз'яснень і тлумачень» встановлювати імперативні правила, що тлумачать єдиний тариф. Європейське і французьке митне право узгоджуються за допомогою таких двох основних способів:

- законодавчим шляхом, вносячи зміни до МК та до інших законів після того, як будуть прийняті відповідні директиви або регламенти ЄС;

- видаючи підзаконні акти, що мають відображення змін у митному регулюванні, які вжиті в рамках ЄС (із цією метою відбувається використання і такої форми підзаконного акту, як міністерське повідомлення імпортерам та експортерам поряд із постановами, декретами і розпорядженнями).

Франція увійшла в Єдиний європейський митний простір. На її митній території починають діяти митно-правові норми.

Для ефективного функціонування митного механізму особливе значення мають: Генеральна угода про тарифи і торгівлю 1947 р. (ГАТТ) [2], Брюссельська конвенція про Раду митного співробітництва 1950 р. [3], Паризька конвенція про охорону промислової власності 1883 р. [4], Поштова конвенція 1952 р. [5] та інші акти, а також велика кількість двосторонніх договорів та угод із митних і торгово-політичних питань.

Значний вплив на процедуру митного контролю імпортерських операцій у Франції мають заходи щодо уніфікації митних формальностей. Такі заходи проводяться на міжнародному рівні (на базі Кіотської конвенції щодо спрощення та гармонізації митних процедур), європейським рівні. З 1 січня 1988 р. на території спільного регламенту № 2791/86 Ради ЄС відбулося введення єдиного адміністративного документу (ЄАД), який зробив заміну близько 80 різних актів. ЄАД є набором однотипних декларацій, що заповнюються у восьми примірниках. Цей документ дає інформацію про товар, спосіб його транспортування, відправника та одержувача вантажу, містить банківські, податкові та інші реквізити. З 1 січня 1993 року внаслідок створення Єдиного європейського ринку і скасування митного контролю всередині Співтовариства дія ЄАД обмежена торгівлею ЄС з третіми державами. Митний законодавством Франції розрізняється загальний та особливий режим імпорту.

Загальний режим має поширення на вільно ввезені товари і певну кількість імпорту. Процедура імпорту в першому випадку не обтяжується митними формальностями і обмежена заповненням імпортерської декларації. В іншому разі імпортом передбачається отримання спеціальної імпортерської ліцензії, яка видається Службою фінансових і торгових дозволів (СОФІКО) Генеральної дирекції митниць і непрямих податків.

До поняття економічного митного права відносять митні режими, які встановлюються для комерційної, виробничої та транспортної діяльності. Митним режимом комерційної діяльності визначається порядок зберігання на митних складах експортних та імпортерських товарів, правове становище яких урегулюється Регламентом Ради ЄС від 25 липня 1988 р. Митний режим виробничої діяльності поширений на товари, які приймають участь у промислових операціях та реекспорті, що обмежуються міждержавним і внутрішньофірмовим поділом праці та кооперації. Регулювання промислових та митних режимів, які передбачаються французьким законодавством, здійснюються регламентами Ради ЄС.

Режим пасивного облагороджування встановлює Регламент № 2473/86 від 27 липня 1986 р., який означає, що товар, основою виготовлення якого є сировина «французького походження», направляється на подальше доопрацювання («облагородження») в треті країни для подальшого реекспорту до Франції або інші держави ЄС. У цьому разі передбачається митне оподаткування лише тієї частини вартості реекспорту, яка була виготовлена за межами Франції і Європейських співтовариств.

До джерел правового регулювання митного режиму активного облагороджування відносяться: Регламент № 1999/85 від 16 липня 1986 р. та № 3677/86 від 24 листопада 1986 р. Якщо товар імпортується у Францію або Співтовариство на доопрацювання для подальшого реекспорту за межі ЄС, тоді даний режим може надавати відстрочку сплати мита і встановлювати митний контроль наступного пропускання товару.

Митний економічний режим щодо транспортних перевезень переважно використовується під час транспортування товарів через митну територію країни. У багатосторонній Конвенції про міжнародні транзитні перевезення (TIR) Франція також бере участь. Відповідно до МК, товари, перевезення яких відбувається в спеціальних опломбованих поставальниках і представниках місцевої митниці контейнерах, не будуть підлягати митному огляду на кордонах по шляху транспорту і до моменту прибуття товару до місця призначення не будуть обтяжені митними формальностями. Режимом істотно скорочуються транспортні витрати і час на перевезення товару [6].

Із моменту становлення митних режимів як самостійного інституту митного права в початковій періоді розвитку у своїй первинній структурі вони залишалися практично незмінними, тому вони були погано адаптовані до нових економічних умов, а з іншого боку – позбавлені можливості забезпечення митною адміністрацією ефективним митним регулюванням. Важлива роль призначення режимів, визначених як режими «відстрочення», поступово усвідомлювалася протягом тривалої еволюції функцій митних органів. Процес митної інтеграції західноєвропейських держав здійснив найбільш істотний поштовх у розвитку інституту митного режиму в митному праві Франції. Вдосконалення, що внесені в цю область митного законодавства, були продиктовані потребами поліпшення вітчизняних митних систем, які були б здатні на адекватну відповідь економічній ситуації, що склалася, і відкриття митних меж [7, с. 30].

Висновки. Країни, в яких митне законодавство розвивалося послідовно в досить тісному взаємозв'язку із загальними процесами, що пов'язані з прогресуванням економічних відносин вільного підприємництва та збудованою збалансованою моделлю їх державного регулювання, нагромадили значний досвід використання різних видів митних режимів. Франція, безумовно, також відноситься до таких країн. Значний матеріал для засвоєння різних аспектів митного регулювання, у тому числі і використання митних режимів, міститься у розвитку французького митного права, що має як практичне, так і теоретичне значення під час розробки вітчизняного митного законодавства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Berr C. J., Tremeau H. Le droit douanier: regime des operations de commerce international en France et dans la C. E.E. Paris, 1988. – P. 260.
2. Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ 1947) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_264.
3. Конвенція про створення Ради Митного Співробітництва 1950 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_184.
4. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_123.
5. Всесвітня поштова конвенція від 11.07.1952 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU52K04U.html.
6. Митне право Франції [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.finlecture.ru/lecfs-731-1.html>.
7. Шахматев А.А. Таможенные режимы в механизме государственного регулирования внешней торговли (исторические аспекты развития на примере Франции) / А.А. Шахматев // Юрист. – 2005. – № 12. – С. 26–30.